

J. Ratzinger: Novo doba

Autor Ante Ljubić

Joseph Ratzinger, iz
knjige Sol zemlje, Mozaik knjiga

Razgovor s Peterom
Seewaldom

(...) povijest velikih ateističkih diktatura XX. stoljeća, nacionalsocijalizma i komunizma, pokazuje kako je pad crkve, raspadanje i odsutnost vjerovanja kao odlučujuće snage, gurnulo svijet u ponor. Ako je pretrčansko poganstvo bilo u određenom smislu još nevino i pretpostavljalo povezanost s bogovima i iskonskim vrijednostima koje su zlu određivale granice, onda je sada, kad više nema sila koje djeluju protiv zla, propast biti doista velikih razmjera. Sa sigurnošću, koja ima potvrdu u iskustvu, možemo reći da kada bi moralna snaga koju predstavlja kršćanska vjera iznenada bila istrgnuta iz svijeta, onda bi ona bila poput broda koji se zabio u ledenu santu i postojala bi velika opasnost za preživljavanje čovječanstva (...)

(...) Na završetku drugoga stoljeća nakon Krista čini se da je stanje lošije nego ikada prije. Američki spisatelj Louis Begleu naziva 20. stoljeće čak "sotonskim rekvijemom". To je pakao pun ubojstava, pokolja i nasilja, dakle koncentracija užasa. U 20. stoljeću bilo je ubijeno više ljudi nego ikada prije. To je doba Holokausta i stvaranja atomske bombe... Kod mnogih se ljudi pri promišljanju djelovanja Boga i djelovanja čovjeka na svijet javljaju velike dvojbe: je li svijet doista spašavan? Mogu li se godine nakon Krista uistinu nazvati godinama spasenja?

To je veliki broj razmatranja i pitanja. Temeljno je pitanje zapravo ovo: je li kršćanstvo doista donijelo spas, izbjavljenje, ili je ostalo besplodno? Nije li kršćanstva možda u međuvremenu izgubilo svoju snagu?

Mislim da se najprije mora reći kako spasenje, dakle – spasenje koje dolazi od Boga, nije kvantitativna veličina i da se ne može dodavati. U tehničkim znanjima u čovječanstvu može još doći do rasta, koji doduše ponekada poklekne, ali je ipak na neki način kontinuiran. Ono što je isto kvantitativno može se mjeriti, može se utvrditi je li se povećalo ili se smanjilo. Nije moguće količinski izraziti napredak dobrote ljudi jer svaki je čovjek nov i sa svakim novim čovjekom, u određenom smislu, povijest iznova počinje.

Vrlo je važno da naučimo to razlikovati. Dobrota čovjeka, da se tako izrazim, ne može se kvantitativno izraziti. Ne možemo, dakle, poći od toga da kršćanstvo, koje je nulte godine počelo kao zrno gorušice, na kraju mora izgledati kao neko snažno stablo i da svatko mora vidjeti kako je ono iz stoljeća u stoljeće postojalo sve snažnijim. Ono se uvijek može slomiti i prelomiti jer je izbavljenje povjereno čovjeku, a Bog mu nikada ne želi oduzeti tu slobodu.

Osnovna je misao prosvjetiteljstva bila da proces civilizacije mora čovjeka gotovo prisilno dovoditi do istine, do lijepoga, do dobrog te da se, prema tome, u budućnosti barbarska djela više ne mogu ni zamisliti.

Ali to se izbavljenje uvijek odnosi na slobodu, to je, tako reći, avanturistička struktura izbavljenja. Ono nije nikada nametnuto izvana, nema čvrstu strukturu, nego se nalazi u lomljivoj posudi ljudske slobode. Ako se misli da je ljudsko biće dospjelo na neki visoki stupanj, mora se voditi računa o tome da je sve to vrlo nesigurno i da se lako može vratiti unatrag. Rekao bih da je upravo to sporna stvar koja je izražena u Isusovim iskustvima: mora li izbavljenje biti nešto što je strogo određeno, kao neka struktura u svijetu i što se može kvantitativno izraziti u smislu – svi su dobili kruh, o sad više nigdje nema gladi? Ili je izbavljenje nešto posve drugo? Zato što je vezano za slobodu, što nije nametnuto čovjeku, nego je prepušteno njegovoj slobodi pa se stoga može i razoriti do određenoga stupnja.

Također moramo priznati da je kršćanstvo uvijek oslobađalo velike snage ljubavi. Dovoljno je samo pogledati što je sve s kršćanstvom učeno u povijest. Gothe je rekao: nastalo je strahopoćivanje prema onome što se nalazi među nama. Uistinu, tek je s pojavom kršćanstva nastala sustavna njega bolesnika, briga o slabima i čitava organizacija ljubavi. Tek pojavom kršćanstva počelo je rasti i poćivanje prema svim ljudima na svim položajima. Zanimljivo je već to što se car Konstantin priznanjem kršćanstva osjećao obvezatnim, promijenivši zakone, uvesti nedjelju za sve i što se pobrinuo da robovi dobiju određena prava.

Ili da, na primjer, spomenem Anastazija, velikog aleksandrijskog biskupa iz četvrtog stoljeća, koji iz vlastitog iskustva opisuje kako su sva plemena bila međusobno neprijateljski raspoložena, s noževima u rukama – sve dok kršćani nisu sa sobom donijeli određeno raspoloženje za mir. Ali, to su stvari koje nisu dane samom političkom strukturom carstva. Kao što vidimo, one mogu opet propasti.

Tamo gdje čovjek napusti vjeru već je mogućnost da će se vratiti strahote poganstva. Mislim, a to i sami doista možemo vidjeti, da Bog manje utječe na povijest nego što bismo mi to htjeli. To je njegov odgovor na slobodu. A ako želimo i potvrđujemo da Bog poštuje slobodu, tada moramo i mi poćivati i naučiti voljeti blagost njegova djelovanja.

Kršćanstvo još nikada nije bilo tako raćireno kao danas, ali čićenje kršćanstva je jamio svijetu dolazak spasenja.

Ėinjenica je da kvantitativno širenje kršæanstva, koje se mjeri brojem vjernika, ne znaš automatski da æe svijet postati bolji jer nisu svi oni koji se nazivaju kršæanima uistinu kršæani. Kršæanstvo djeluje na oblikovanje svijeta samo indirektno, preko ljudi i njihove slobode. Ono nije nikakva ustanova novog politiškog i socijalnog sustava koji treba iskorijeniti zlo.

Kakvo znašenje ima postojanje zla u odnosu na izbavljenje ili neizbavljenje?

Zlo ima moš nad slobodom i ono stvara svoje strukture. Jer posve je ošito da postoje strukture zla. One vrše pritisak na šovjeka, one mogu blokirati njegovu slobodu, mogu podišti zid koji æe spriješiti dolazak Boga u svijet. Bog nije pobijedio zlo s Kristom u tom smislu da ono više ne bi moglo biti iskušenje za šovjekovu slobodu, nego nam je ponudio ruku da nas vodi, ali nas ne prisiljava.

Znaš li to da Bog ima premalo vlasti nad ovim svijetom?

U svakom slušaju Bog nije htio obnašati vlast nad ovim svijetom onako kako mi to zamišljamo. Dakako, upravo je pitanje koje bih ja postavio „svjetskom duhu“, kako ste Vi to na pošetku formulirali: Zašto je Bog tako nemošan? Zašto vlada na takav, neobišno blag našin, preko raspetoga Krista, kao nekoga tko sam nije uspio? Bjelodano je mešutim, da je to našin na koji Bog æeli vladati, to je Bošanska vrsta mošæi. Bog ne iskazuje svoju mošæ na onaj drugi našin – pritiscima, nametanjem i silom.

...ne moramo li biti potreseni stanjem ovoga svijeta, koje se opisuje kao „sotonski rekvijem“?

Mi kršæani znamo da je svijet ipak uvijek u Bošjim rukama. I u slušaju da se šovjek udalji od njega i krene k razaranji, ON æe u propasti svijeta zapošeti nešto novo. Vjerujušæi u njega, mi radimo tako da ne doše do toga da se šovjek odvoji te i nastojimo postiašti, koliko je to u našoj mošæi, da svijet kao Bošja tvorevina i šovjek kao Bošji stvor mogu iznova živjeti.

Mešutim, mogušæa je i pesimistiška dijagnoza. Moše se dogoditi da odsutnost Boga postane tako snašna – Metz je govorio o tome kao o „krizi Boga“, a to je pomalo neobišan izraz - da se šovjek naše u moralnom vrtlogu, nakon kojega slijedi razaranje svijeta, apokalipsa, propast. Mi moramo biti i na to spremni. Apokaliptišna dijagnoza ne moše se iskljušiti, ali tada æe Bog zaštititi šovjeka koji ga bude trašio. Ljubav je na posljetku ipak jaša od mršnje.

Ēini se da nije lagan teret povijesti koji pritišæe Crkvu. U povodu proslave petstote obljetnice Kolumbova otkriæa Amerike pojavile su se, na primjer, tako jake emocije protiv misionarskog rada da se moglo pomisliti kako su se te stvari dogodile juèer.

To su, dakako, djelomièno bile paušalne ocjene, koje ne proizlaze iz povijesne, istine nego, nego iz emocija trenutka. Ja ne želim osporavati krivnju Crkve, koja je zasigurno bila velika. Ali upravo s tim u svezi objavljene su nove, iscrpne studije što potvrđuju da su vjera i Crkva ustale protiv pohlepnosti osvajaèa koji su okrutno uništavali kulture i ljude. Pavao III. i pape nakon njega osobito su se zalagali za prava domorodaca i donijeli odgovarajuæe pravne uredbe.(...) Prvi franjevci koji su bili misionari u Meksiku propovijedali su jedno vrlo jednostavno i neinstitucionalizirano kršæanstvo jer su bili jošnadahnuti teologijom duha trinaestoga stoljeæa. Da ljudi nisu tu vjeru spoznali kao oslobađajuæu snagu, ne bi moglo doæi do tako velikoga prihvaæaanja kršæanstva – kao što je to bio sluèaj u Meksiku. Vjera je tamo znaèila i oslobađanje od kultova koji su se održavali prije dolaska misionara. Meksiko je i mogao biti osvojen zato što su se potlaèeni narodi udružili sa Španjolicima da bi se oslobodili od te vladavine. Sve je, dakle, malo drukèije nego što se misli, iako ne porieem ni ono loše što je uèinila Crkva...

(...) ne može se odgovoriti na pitanje kojim bi putem svijet pošao da nije bilo Crkve. Jednako tako nije moguæe previdjeti da je kršæanska vjera oslobodila i kultivirala svijet i to upravo razvojem ljudskih prava, umjetnošæu, znanošæu te moralnim odgojem. Europu se ne može zamisliti bez te oplodnje. Židovski publicist Franc Oppenheimer pisao je: „Demokracije sus nastale u judeo-kršæanskom svijetu. Povijest nastanka jest temeljni preudvjet našega pluralistièkog svijeta. Istoj toj povijesti možemo zahvaliti za mjerila na temelju kojih su se naše demokracije do danas mogle provjeravati, kritizirati i ispravljati“ I Vi ste sami ukazivali na to kako su demokratske i kršæanske vrijednosti srodne.

Ja mogu samo potvrditi ono što je Oppenheimer rekao. Danas znamo da se demokratski model razvio iz redovnièkih ustava koji su imali odredbe o glasovanju u kaptolima. Misao o jednakim pravima za sve mogla je takoðer naæi svoj politièki oblik. Naravno da je veæ prije postojala grèka demokracija koja je dala odluèujuæe poticaje, ali koja se morala obnavljati nakon sloma bogova. Bjelodana je èinjenica da obje izvorne demokracije, amerièka i engleska, poèivaju na konsenzusu vrijednosti koji proizlazi iz kršæanskoga vjerovanja te da su one mogle i još mogu funkcionirati samo ako postoji suglasje o vrijednostima. One bi se u protivnom raspale. Tako se i na povijesnoj razini može dobiti pozitivna bilanca kršæanstva koje je stvorilo nov odnos prema èovjeku i prema samome sebi te koje je otvorilo vrata novoj èovjeènosti. Antièka grèka demokracija poèivala je na sakralnom jamstvu bogova. Kršæanska demokracija novoga doba poèiva na sakralnosti vrijednosti koje jamèe vjerovanje, vrijednosti koje proizlaze iz autonomnoga upravljanja veæine. Upravo ono što ste rekli o svoðenju raèuna dvadesetoga stoljeæa pokazuje kako su nestankom kršæanstva iznenada izbile na površinu arhaiène sile zla koje je kršæanstvo bilo protjeralo. Pozivajuæi se na povijest možemo reæi da ne postoji demokracija bez religioznih, „sakralnih“ temelja.

(...) Upravo povijest velikih ateistièkih diktatura XX. stoljeæa, nacionalsocijalizma i komunizma, pokazuje kako je pad crkve, raspadanje i odsutnost vjerovanja kao odluèujuæe snage, gurnulo svijet u ponor. Ako je pretkršèansko poganstvo bilo u odreðenom smislu još nevino i pretpostavljalo povezanost s bogovima i iskonskim vrijednostima koje su zlu odreðivale granice, onda æe sada, kad više nema sila što djeluju protiv zla, propast biti doista velikih razmjera.

Sa sigurnošæu, koja ima potvrdu u iskustvu, možemo reæi da kada bi moralna snaga koju predstavlja kršæanska vjera iznenada bila istrgnuta iz svijeta, onda bi ona bila poput broda koji se zabio u ledenu santu i

postojala bi velika opasnost za preživljavanje èovjeèanstva.

(...) Moguænosti za preživljavanje ovoga planeta oèigledno se smanjuju. Od sredine osamdesetih god.(XX. stoljeæe) neprestano raste broj i opseg katastrofa diljem svijeta. Takoðer postaje sve jasnije da priroda nije uzrok tim katastrofama, nego èovjek – bilo da èini zahvate na prirodnim sustavima, bilo da gubi kontrolu nad vlastitim sustavima. Mnogi veæ spominju bijes Božji kad govore o tome.....Možda se staro mora uništiti da bi moglo nastati novo. Je li to stvaran zadatak apokalipse?

Teško je to reæi. Morali bismo uložiti nedvojbenu velik napor da omoguæimo novi poèetak, i to napor koji proizlazi iz snaga stvaranja i izbavljenja. Morali bismo osloboditi ine snage koje æe èovjeka nauèiti da ogranièi sebe sama. Posve je oèito da sve ovisi o tome. Èovjek bi morao nauèiti da ne èini sve što bi mogao uèiniti – on bi tako mogao razoriti i samoga sebe i svijet ; morao bi znati da se nasuprot moæi nalazi trebati i smjeti. Èovjek ne bi smio samo fizièku nemoæ priznati kao nemoæ, nego bi trebao priznati i one nemoæi koje odreðuju sadržaj moralnogaa. Zasigurno je bitan odgoj takvoga èovjeka koji æe se moæi oduprijeti iskušenju zabranjenoga voæa.

Crkva se mora takoðer potruditi osposobiti èovjeka da bude dorastao sam sebi, da može svojim fizièkim moguænostima suprotstaviti odgovarajuæe moralne moguænosti. Znamo da to ne proizlazi iz puke moralnosti, nego iz unutarnje povezanosti sa živim Bogom. Samo ako se ON doista nalazi kao snaga u našem tu-bitku, moral æe dobiti svoju snagu. Nije dovoljna samo neka vlastita raèunica.

Možda doista više nije moguæe lijeèiti izvana, nego samo iznutra....“To je naše stanje duha koje se odražava na prirodu“?

(...) Jasno je da je vanjska zagaðenost okoline što je proživljavamo – zrcalo i odvod unutarnje zagaðenosti kojoj ne poklanjamo dovoljno pozornosti. Mislim takoðer da su to nedostaci pokreta za zaaštitu prirode. Oni se s razumljivom i opravdanom strasti bore protiv zagaðenja prirode, a duhovno samozagaðenje èovjeka i nadalje se smatra jednim od njegovih prava, njegovom slobodom. U tome je razlika. Mi želimo odstraniti mjerljiva zagaðenja, ali ne poklanjamo dovoljno pozornosti duhovnom zagaðenju èovjeka i prirode u njemu kako bi mogao disati kao èovjek, nego potpuno neistinitim pojmom slobode branimo sve što èovjek radi po svojoj volji.

Tako dugo dok podržavamo tu karikaturu slobode, naime - slobode unutarnjega razaranja duše, njezino æe vanjsko djelovanje ostati nepromijenjeno. Mislim da se moramo tome posvetiti. Nije samo priroda koja ima svoj red, svoje životno oblije koje moramo poštivati ako želimo živjeti u njoj i od nje, nego je i èovjek u svojoj nutrini stvorenje i ima svoj red. On ne može sebe uèiniti onim što želi. Da bi mogao živjeti, on mora nauèiti sebe priznati stvorenjem i shvatiti da u sebi mora imati unutarnju èistoæu – ekologiju duše, ako tako hoæete. Ako se ne shvati ta bit ekologije, sve æe se drugo pogoršati....